

**BİR TARİH DÜŞÜNÜRÜ OLARAK ARNOLD J. TOYNBEE
AS A HISTORY THINKER ARNOLD J. TOYNBEE**

Öğr. Gör. Dr. Ayşegül GÜLER

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, asemguler@gmail.com, Dış Ticaret/Uluslararası İlişkiler
Bölümü, Karaman/Türkiye

ÖZ

Tarih düşünürü olan Toynbee, tarihin değeri ve onun neden inceleme konusu olduğuna dair fikirlerini aktarırken, tarihle ilgilenen kişilere tarih algısı ve yazımı konusunda tavsiyelerde bulunmuştur. Bir tarihçinin insanları canlı olarak yakaladığı tek zamanın kendi zamanı olduğunu ifade eden Toynbee, çağdaş tarihi, tarihçinin bizzat yaşadığı zaman olarak adlandırmıştır. Tarihin aslında değişmediğini, değişen şeyin farklı tarih anlatımı olduğunu ifade etmiştir. Bunun sebebini ise nesillerin kendince yorum yapmasına ve hislerle yargıya varılmasına bağlamaktadır. Toynbee, mümkün olduğunca tarafsız bir yazar olabilmek için zor olsa da olaylara hislerinden uzak durarak bakılması gerektiğine inanmaktadır. Özellikle medeniyetlere özel bir ilgi duymuştur. Tarih Bilinci isimli eseri ile dünyayı medeniyetlere göre kategorize ederken medeniyetlerin benzerlikleri, farklılıkları, var oluş ve çöküşleri konuları üzerinde durmuştur. Ayrıca inanç konusunda, ilahi dinlerden bahsetmiş ve onları da medeniyet kategorisine dâhil etmiştir. Bu çalışmada Toynbee'nin tarih anlayışı yorumlarına değinilecek olup, özellikle üzerinde durduğu medeniyet konusu ayrıntılı şekilde incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Tarih, Tarih İncelemesi, Medeniyet, İnanç.

ABSTRACT

Toynbee, a thinker of history, has given some advice on history perception and writing to those who are interested in history, while conveying the value of history and why it is a matter of review. Toynbee, who states that the only time a historian has captured people alive is his time, calls the contemporary history as the time that historian himself lived. He expresses that the interpretation of generations themselves and to arriving at judgments by feelings. Toynbee believes that in order to be a neutral writer, even if it is too difficult, events must be avoided from senses. Toynbee has a special interest especially for civilizations. While he was categorizing the World according to civilizations in his work A Study of History, he emphasized on the similarities, differences, existence and evanescence of civilizations. He also talked about religions, divine religions and included them in the civilization category. In this study, Toynbee's interpretation of history will be referred, especially the matter of civilization that he has been working on will be examined in detail.

Keywords: History, History Review, Civilization, Belief.

1. GİRİŞ

Arnold Toynbee Londra'da doğmuş, Oxford Üniversitesini bitirmiş ve aynı üniversitede öğretim üyeliği yapmıştır. İki dünya savaşıdan sonra ise Paris Sulh Konferanslarına İngiliz delegesi olarak katılmıştır. En tanınmış eseri olan, Bir Tarih İncelemesi isimli kitabını 1934-1939 yılları arasında yazmıştır (Toynbee, 1962:3-5). Toynbee asıl uğraşı olan bu eserini yazabilmek için ilk evliliğini sona erdirmiş, çocuklarıyla iletişimini kesmiş ve bazı psikolojik sorunlar yaşamıştır. Çocuğu, Toynbee ile ilgili düşüncelerini şöyle özetlemiştir: “Çocukluğumun babamla ilgili kısmında hatırladıklarım, babamın akşamları odaya çekilmesi ve sık sık odadan çıkarak gürültü yaptığımızı öne sürerek bizi azarlaması; bazen de masraflarımızın çokluğundan yakınması” (Bayram, 2014:80) ifadesinden Toynbee'nin bu eseri yazabilmek için bazı şeylerden vazgeçtiği görülebilir. Toynbee Bir Tarih İncelemesi eserinde modern dönemi Birinci Dünya Savaşıyla bitirmekte ve bundan sonraki dönemin post-modern dönem olduğunu belirterek yeni kavramların oluşmasını sağlamıştır (Kale, 1995:282). Yazarın Tarih Bilinci eserinde ise Türkiye'deki Harf İnkılabına

ilişkin görüşleri de yer almaktadır. Toynbee, harf inkılabıyla ilgili olarak şöyle demiştir: “*Vatandaşlarının eskiden mîras aldıkları kültür ve medeniyetin havasından kafalarını kurtarıp çok kuvvetli bir şekilde batı medeniyetinin potası içinde şekil almaları istenmiştir. Böylece alfabenin değişimi, kütüphanelerin yakılması yerine geçmiştir*” (Zafer Dergisi, 1996:138).

Bazı kimselere göre Toynbee yalnızca tarihçi değil aynı zamanda filozof ve kâhindir. Bunun sebebi ise geleceğe yönelik güçlü tahminlerde bulunmasıdır. Tarihte büyük olaylardan daha çok medeniyet ve kültürlerin çıkışları ve kayboluşlarıyla ilgilenmiştir, bu yüzden ona medeniyet tarihi yazıcısı da denilmiştir (Toynbee, 1962:3-5). Eski dar tarih anlayışı yerine milletler üstü karşılaştırmalı tarih anlayışı ihtiyacına yönelik olarak Toynbee analitik tarih incelemesi yerine, sentetik ve açıklayıcı tarih denemesi yazmış ve başarıya ulaşmıştır. Medeniyetlerin tarihi gelişme formülünü belli bir çerçevede anlatmış ve geleceği tahmin etmeye çalışmıştır. Tarihi olayların gelişmesine etki eden faktörleri bulduğu kanısına varmıştır. Bu konuda yazmış olduğu eseri çok satmıştır. Ancak bu eserin başarısını mı gösterir yoksa medeniyetlere duyulan ilginin fazla oluşunu mu bunu bilemeyiz. Toynbee'nin sosyal bilim verilerinden yararlanmak yerine içinden gelen sezgi ile tarihi kalıba sokması eleştirilmektedir. Tüm bunlara rağmen yazar, gelenekçi tarih anlayışının sınırlarını aşmış medeniyetlerin doğuş ve ölümlerini basit bir şekilde açıklayarak geniş halk kitlelerine ulaşmıştır (Toynbee, 1962:3-5).

2. ÇAĞDAŞ TARİH ANLAYIŞI

Yakın tarihin geçmişini incelemek mümkün müdür? Çağdaş tarih gerçek tarihe açılan bir kapıdır. Tarihinin insanları canlı olarak yakaladığı tek zaman, kendi zamanıdır. Öyleyse denebilir ki çağdaş tarih, tarihinin kendi zamanıdır. Tarihçi yaşadığı zaman içerisindeki olayları ele alır. Dolayısıyla yazdıkları şeyleri bizzat kendileri görüp yaşamışlardır. O olayları yaşayan herkes de tarihçi olamaz elbette, tecrübelerden ders çıkaracak bir dehanın, bunları yazıya aktaracak bir yazarın olması da şarttır. Kendi zamanını anlatan çağdaş tarihçi gibi geçmişini anlatan tarihçi de başarılı olabilmektedir. Aslında geçmiş hiçbir zaman değişmemektedir. Ancak her memleket, her nesil kendi tarihini yeniden yazmak istemekte, bu yüzden de büyüklerin anlattığı tarihle, tarih kitaplarının yazdığı tarih farklı anlamlara gelmektedir. Yani tarih değiştirilmektedir. Her nesil tarihi farklı yorumlamakta ve farklı tarih yazımları ortaya çıkmaktadır (Toynbee, 1962:7-25). Bu sebepten aynı olayın farklı anlatımları bulunmaktadır.

Gerçek tarih, çağdaş tarihtir sözü doğrudur. Ancak çağdaş tarih yazmak her zaman kolay değildir. Çünkü peşin hükümler kendi çağımızı incelerken karşımıza çıkar. Hislerimize kapılıp yargılara varırız. Zaman geçse bile bu hükümlerden, önyargılardan sıyrılamayız. Yapabileceğimiz tek şey bu hükümlerimizi derecelendirmek olabilmektedir. Burada peşin hükümlerimizin farkında olabilmek de önemlidir. Çünkü çoğu zaman bunların veya bunlara sahip olduğumuzun farkında olamayız. Örneğin aynı dine mensup olanlar, aynı sosyal sınıfa dâhil olanlar gibi gruplarda peşin hükümler vardır ve bunları o gruba mensup kimseler fark edemezken grup dışındaki kimseler kolayca anlayabilmekte ve dışlanmışlık hissine kapılabilmektedirler. Çağdaş olaylara hislerden sıyrılarak bakmanın bir yolu kendini tarafsız bir yere yerleştirmek olabilir. Örneğin konu, yazarın ülkesi olan İngiltere'yi ilgilendiriyorsa o kendini bir İsviçreli gibi düşünüp yazmayı tercih etmekte böylece daha tarafsız olabilmeyi hedeflemektedir. Batı medeniyetinin diğer medeniyetlerle ilişkisine bakarken de kendi medeniyetine başka tarihinin gözüyle dışarıdan bakmayı tercih etmiştir. Kendi medeniyetini kendinden uzaklaştırıp yabancılaştırmıştır. Ancak bireyin kendi medeniyetine yabancı gözlerle bakması çok zordur (Toynbee, 1962:7-25). Taraf tutmak duygusal olmaktan ileri gelmektedir. İnsanlar ya da toplumlar karşısındaki tutumu duygusal, düşmanlık ya da hayranlık olsun onların da bizler gibi ihtirasları bulunan yaratıklar olduğu bir gerçektir (Toynbee, 2002:251). Kısacası bireyler içinde yetiştiği medeniyete karşı istemeden de olsa bir bağlılık hissederek davranışlarını şekillendirmektedir. İnsan doğası da tarafsız olmayı güçleştirmektedir. Ancak ne kadar imkânsız gibi görünse de Toynbee'ye göre, tarafsız olmayı denemek önemlidir.

Zamanın geçmesi tarihi gerçekleri aydınlatır mı yoksa bulandırır mı sorusuna ise, geçmişini incelemek daha kolaydır cevabını vermiştir. Çünkü zaman geçince bir görüş açısı kazanılabilir. Ancak unutulmamalıdır ki zaman tarihçiye iki açıdan zarar verebilir. Bunlardan biri delillerin pek azının günümüze gelebilmesi diğeri ise, bir olayı anlatma işini bir tarafın kendi tekeline almasıdır. Örneğin, eski Yunanistan'ı bizler Atina sitesinin gözünden görmekteyiz. Hâlbuki aynı coğrafyada Sparta, Boetya gibi başka siteler de vardı. Ancak Atinalılar tarih yazmayı kendi tekellerine almışlardır. Bu yüzden bizler eski Yunanistan'ı Atinalıların anlattığı çerçeveden görmekteyiz. Sparta ve Boetyalılar hakkında elde edilen bilgiler çok gerçekçi olmayabilir çünkü bunları yazan nihayetinde düşmanları olan Atinalılardır. Bu gibi tek yanlı anlatımlar çeşitli zamanlarda arkeologların çalışmalarıyla düzeltilebilmiştir. Neticede Spartalıların, Atinalıların gösterdiği gibi cahil ve

vahşi olması yerine, üstün bir sanat zevkine sahip bir toplum oldukları ortaya çıkmış dolayısıyla taraflı tarih anlatımı kendini ispat etmiştir (Toynbee, 1962:7-25).

Çağdaş tarihi incelerken yaşayan kimselere danışmak işi kolaylaştırmaktadır. Ancak yazılı kaynakların faydası sınırlı kalmaktadır. Çünkü resmi yazılar ne gerçeği anlatmak ne de işleri kolaylaştırmak gibi amaçlarla yazılmıştır. Bunun istisnası olarak Almanya'nın Hossbach kayıtları verilebilir. Bunlar Hitler'in dünyayı ele geçirme planlarını doğru bir şekilde kayda geçirmiştir (Toynbee, 1962:7-25). Hitler'in bunu açıkça kayda geçirmesinin sebebi ise, onun dünya devleti planlarının herkesçe bilinmesi isteği olduğu söylenebilir. Bu istisna dışındaki resmi tarih yazımları, devlet eliyle yazıldığından onun çıkarları doğrultusunda şekillenmekte ve yazıya geçirilmektedir.

Tarafsız anlatımı görebilmek için bir tarihi olayı incelerken yapılacak şey, mümkün olduğunca çeşitli basılı kaynaklardan faydalanmak ve bunları birbiriyle karşılaştırarak kontrol etmektir. Resmi vesikalarda önemli noktaların birçoğu yer almaz. Olayla ilgili kimseler yaptıkları şeylerin ortaya çıkmasını istemezler ya da yazılmayan şeyler zaten herkesçe biliniyordur. Bilineni tekrar etmek can sıkıcı olabilir ya da bazılarını rahatsız edebilir. Ancak bu bilinen şeyleri sonraki tarihçiler bilemeyeceklerdir. Bu sebepten tarihçi, uzak geçmişi incelerken, yaşayan kimse bulamıyorsa, elindeki belgelerde çoğu şey yazmıyorsa, yazılanlar kasıtlı olarak yanlışla götürüyorsa o da yanlış yollara sapar. Tarihçi, belgeleri incelerken tetikte olmalı ve kendi hayal gücünü kullanmalıdır. Bu belgeyi yazanlar nasıl insanlardı, amaçları neydi, hangi şartlarda yazmışlardı gibi sorularla psikolojilerini anlamaya çalışmalıdır. Bu yüzden belgelerden elde edilecek bilgilere karşı her zaman tetikte olunması gerektiği vurgulanmıştır (Toynbee, 1962:7-25). Yani devletler, çıkarlarına uymayan gerçekleri olduğu gibi anlatma eğiliminde olmadığı için tarihi araştıranlar doğruya ulaşabilmek adına tek kaynağa bağlı kalmamalıdır.

Tarihçi çeşitli kaynaklarla karşılaştırmalarını yaparken diğer yandan mükemmel ve tam olma kaygısına düşebilir. Ancak insanla ilgili işlerde mükemmellik ve işin sonuna gelme bir türlü elde edilememektedir. Bunun yerine elindekileri eser halinde yayınlamalıdır. Arkasından yeni bir eser bunu takip edebilir yani eser yazmak için ilgili konuda çıkan her şeyi okumayı beklemek anlamsızdır. Yazar bu durumu yaşamış bir arkadaşını örnek vererek, insana yetişmenin imkânsız olduğunu, bekleyerek bildiği her şeyi yayınlamak yerine mezara götürme sonucunun ortaya çıkacağını anlatmıştır (Toynbee, 1962:7-25). Kısacası araştırmacılar kayda değer bilgiler elde ettiklerinde bunu paylaşmalıdırlar. Eğer böyle yapmayı daha fazla araştırma yapmayı düşünürlerse bunun sonu hiç gelemeyebilir.

3. TARİHİN DEĞERİ

Tarih, geçmişi incelediği kadar günümüzü de incelemektedir. Tarihin bu denli geniş alanda faaliyet göstermesinin, geçmişte yaşanan olayları ele almasının getirdiği faydadır. Toynbee tarihin, ister günümüz olaylarını ister geçmiş olayları incelesin her halükarda değerli olduğunu belirtmiştir.

Toynbee tarihin değerini bir örnekle açıklamıştır, bilgili kişilerden oluşan bir toplulukta bulunan eğitilmiş sayılmayan, entelektüel olmayan ve tarih problemlerine hiç ilgi duymayan bir kimse vardır. Roma İmparatorları hakkındaki tartışmalar, imparatorların çeşitli vukuatları ve çılgınlıkları konuşulmaktadır. İlgisiz kimse ise, sıkılmış bir halde onları dinlemekte ve imparatorlar hakkında bir bilgisi olmadığından sadece susmaktadır. Sonra onların tartışmalarını bölmek istemiş ve sorular sormaya başlamıştır. Öncelikle “bu adamların hepsi berbat insanlardı değil mi?” demiş, tarihçilerden evet cevabı almış, sonra da “bu adamların hepsi öldü değil mi?” sorusunu sormuş ve tarihçiler gene evet demişlerdir. Son olarak ise “öyleyse neden bu adamlar hakkında konuşup duruyorsunuz” sorusuna karşı tarihçiler çıkmaza girip cevap verememişlerdir. İşte burada tarihi neden inceliyoruz sorusu ortaya çıkmıştır (Toynbee, 1962:27-44). Bu örneği veren Toynbee, aslında tarihin kendisine değil onun neden incelendiğine vurgu yapmak istemiştir. Olan biten olayları incelemenin faydası ne olacaktır? Bu yüzden bu konu üzerinde ayrıca durmuştur.

Tarihi neden inceliyoruz? Basitçe cevap olarak geçmiş bilirse geleceği de tahmin edebiliriz denilebilir. Ancak bu varsayım incelenen alan, insanla ilgili değil de yıldızlar hakkındaysa mümkündür. Çünkü bin sene sonra için bile bu yıldızların yeri kestirilebilir. Geleceğe ışık tutacak olan şey tecrübelerden faydalanmaktır, tüm insanların tecrübelerine ise tarih denir. Ancak bu sadece geleceği tahmin kuvvetimizi artırır bunu kesinleştirmez. İnsanlarla ilgili tahminlerin zor olma nedeni, insanın seçim yapabilme imkânıdır buna hür irade denmektedir. İnsanlık tarihinin geçmiş bilgilerine bakarak insanların gelecek yollarını tayin etme tahminleri hiçbir zaman kesin olamamıştır. Yakın tarih incelemelerinde ise, milli şuur hislerini uyandırma işlevi görülmektedir. Örneğin Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun Birinci Dünya Savaşı sonunda parçalanıp birçok yeni devletin kurulmasının asıl sebebi milli şuur hislerinin uyanması olmuş, bu hisleri

uyandıran şey ise milletlerin kendileriyle alakalı tarih bilgilerini yeni yeni duymaya başlamalarıdır. Ancak sonuç her zaman iyi olmayabilir, milliyetçi eğilimli bir tarihçi incelemelerinde geçmiş başarılarına gereğinden fazla önem verebilir. Oysa gerçekleri çarpıtıran görüşler fayda yerine zarar vermektedir. Aşırı milliyetçi görüşlerin milletlere hız vermek yerine onları yavaşlattığı görülmektedir. Bu durumda milletler kendi hallerinden memnun olur ancak hareketsizlik beraberinde gelmektedir. Oysa gerçek sadece gerçeği bulmak için aranmalı, siyasi faydalar için aranmamalıdır (Toynbee, 1962:27-44).

Toynbee iki dünya savaşını da yaşamış biri olduğundan üçüncü dünya savaşının çıkış sebebini atom savaşı olarak tayin etmekte ve atom savaşının çıkacağına samimi olarak inanmaktadır. Atom savaşının sebep olacağı yıkım ve ölümler dünyanın sonunu getirecektir ancak bunun da ironik olarak iyi yönünü bulmuştur. Bulduğu şey, dünyanın sonunu insanların ortak iradesi ile başlatılan savaşla olacağı ve bunun toplu intihar hareketinden başka bir şey olamayacağıdır.

Toynbee'nin öne çıkan tezlerinden biri de evrensel devletler hakkındadır. Ona göre, evrensel devletler uygarlıkların çöküşünden önce değil, sonra doğarlar ve çöken uygarlığa politik birlik getirirler. Evrensel devletlerin tarihi süreçlerine bakıldığında bu kuruluşların her türlü elverişsizliğe karşın büyük bir yaşama tutkusuna sahip olduklarını, yurttaşlarının da kurumun ölümsüzlüğünü yalnız istemekle kalmayıp buna hırsyla inandıklarını göstermektedir. Evrensel devletlerin ölümsüzlük inancının ne kadar inatçı olduğunu kanıtlayan olaylardan biri de ruhlarının çağrılmasıdır. Örneğin, Roma İmparatorluğu'nun hem Batı'daki kutsal Roma İmparatorluğu'nda hem de Doğu Roma Ortodoks Hıristiyan İmparatorluğunda diriltilmesi onun ruhunun çağrılmasıdır (Toynbee, 1978:297-302). Ancak Toynbee evrensel devlet düşüncelerini dile getirirse de evrensel devletlerin hiçbirinin tam anlamıyla evrensel olamadığına dikkat çekmiştir.

4. TOYNBEE VE İNANÇ

Din toplumlar açısından her zaman önem arz etmiş alanlardan olmuştur. Ayrıca medeniyetlerin savaş sebeplerinden biri olmuştur.

Toynbee Hıristiyanlık ve İslam hakkında belli fikirlere sahip bir Hıristiyan'dır ve din hakkında şöyle demiştir: *"Hıristiyan dünyası, Hıristiyanlığın bir ürünü, fakat Hıristiyanlık Batı'da doğmamış, başka bir uygarlığın, İslam'ın sınırları içerisinde doğmuş. Bizler, Batılı Hıristiyanlar bir zamanlar dinimizin Filistin'de büyüdüğü yeri Müslümanlardan almaya çalıştık. Eğer haçlı seferleri başarılı olsaydı, Hıristiyan dünyası Asya'nın en önemli bölümlerine uzanmış olacaktı. Ne var ki Haçlı Seferleri başarısızlıkla sonuçlandı"* (Toynbee, 2004:134). Buradan anlaşıldığı üzere yazar Haçlı Seferlerinin başarısızlıkla sonuçlanmasını üzüntüyle anmakta ve bunu Hıristiyan dünyasının genişleme hayallerini yok eden bir hadise olarak belirtmektedir.

Toynbee tarih felsefesini yapmış olan İbn-i Haldun ve Aziz Ogüstin'den etkilenmiştir. Bunların ikisi de insanlık tarihini bir bütün halinde görmektedir. Çünkü tarihe din çerçevesinden bakmaktadırlar. Hıristiyanlık ve Müslümanlığın tarih görüşü, zaman ve mekân sınırlarını aşmaktadır. İki dinde de tarih kâinatın yaratılışı ile başlar ve kıyamet günü ile son bulmaktadır (Toynbee, 1962:27-44). İki inancın da tarihin başlangıcını yaratılışla başlatıp, kıyametle sona erdirmesinin nedeni, ilahi din olmalarından kaynaklanmaktadır.

Toynbee'nin ilahi dinlerden bahsetmesi ve o dine mensup kişilerden etkilenmesi kendisinin de ilahi bir dine inanmasına bağlıdır. Toynbee bir Hıristiyan olarak İslam'ı da yakından incelemiş ve hakkında kitaplar yazmış bir yazardır. Burada akıllara takılan sorulması gereken bir soru vardır, Toynbee iki ilahi dini incelerken neden Yahudilik hakkında bir şey söylememiş ve onu medeniyet kategorisine almamıştır? Bu soruya karşılık iki cevap öne sürülebilir bunlardan birincisi, Yahudiliği diğer bütün din ve medeniyetlerden üstün tuttuğu için kategoriye dâhil etmemiştir. İkinci olarak ise Yahudiliği bir varlık olarak görmediği için baştan yok saymıştır. Toynbee'nin Hıristiyan olduğu bilindiğine göre Yahudiliği onun üstünde tutması mümkün görünmemekte ve ikinci seçenek yani onu yok sayması akla daha yakın hale gelmektedir.

5. KARŞILAŞTIRMALI TARİH

Karşılaştırmalı tarih, toplumların benzerlik ve farklılıkların incelenmesi işi ile uğraşmaktadır. Yine mekânsal yakınlık ve uzaklıklarla, zamansal yakınlık ve uzaklığı olanlar arasında da karşılaştırma yapılabilmektedir. Karşılaştırmalı tarihin önemli temsilcilerinden olan Arnold Toynbee'ye göre *bilim adamının görevi kendi kovalarındaki suyu başka birçok bilim adamının kovalarından çıkan ve beslenip büyüyen suya katmaktır. İrmak böylece büyür ve hem bireysel hem de toplumsal tecrübeler bize ışık verir. Bu katılan su elbette hep aynı formu içermez, bilakis suyu renklendirir* (Keskin, 2014:65). Dünya, Batı ve İslam isimli eserini karşılaştırmalı tarih anlayışıyla kaleme almıştır. Medeniyetlerin birbirleriyle karşılaşmasını içlerinde

buldukları zaman ve şartlarda ele alınması gerektiğini savunmuştur. Bir medeniyet çağında yaşayan diğer medeniyetle değerlendirilip karşılaştırıldığında daha iyi anlaşılacaktır.

Toynbee kesin sonuca varmak için olayları karşılaştırarak mantıklı sınıflandırmalar yapılmasını, bunların anlatılmasını ve böylece de tarih yazımının basitlikten kurtulacağı fikrini benimsemiştir (Savrun, 2013).

İnsanlar birbirlerinden ayrı binlerce sene yaşamış ve bugüne gelmişlerdir. Toynbee'ye göre git gide birbirimize yakınlaşıyoruz ama hala yabancıyız, birbirimizden hala korkuyoruz, yapacağımız şey birbirimizi daha iyi tanımaya çalışmak, güvenmek ve sevmek. Çünkü medeniyetleri, millet ve dinleri daha iyi anlayabilmek için onların şimdiki durumlarının yanında geçmiş durumlarını da bilmemiz gerekmektedir. Tarihinin görevi çeşitli insanlar arasında tercümanlık yapmak, birbirlerinin tarihlerini anlamalarına yardımcı olmak ve birbirlerinin tarihlerine değer vermesine yardımcı olmaktır. Bu kolay bir şey olmasa da tarihçiler bunun başarılmasına yardımcı olacaklardır (Toynbee, 1962:27-44).

Arnold Toynbee'nin büyük uygarlıkların ancak bir meydan okumayla karşılaştıklarında ve buna karşı koyabildiklerinde geliştiklerini iddia ettiği, meydan okuma ve karşı koyma tezi, Huntington'un medeniyetler çatışması öngörüsüne de ilham kaynağı olmuştur (Öz, 2008:159). Medeniyetler Çatışması tezi, dinsel çağrışımları bulunan, 21.yüzyılda dünyanın tanıklık edeceği savaşların dine dayalı olacağını belirten bir tezdır (Gölbaşı ve Dever, 2007:64). Çeşitli din ve medeniyetlerin sıralandığı teze göre, en önemli çekişme Batı ve İslam arasında gerçekleşecektir. Sonuç olarak toplumlarda medeniyetlere karşı özellikle negatif anlamda farklı algılar oluşmakta ve bu iki uygarlık karşı karşıya gelebilmektedir.

6. SONUÇ

Arnold Toynbee'nin, Anglo-Sakson dünyanın kendine sunduğu toplumsallaşma pratiklerinden geçmiş, çeşitli eğitimler almış özellikle Ortadoğu uygarlıklarını tanımaya çalışmış ve tarihsel bilginin üretilmesi için hizmet etmiş bir bilim adamı olduğu kabul edilmektedir (Güçlüer, 2012:89). Toynbee hayatının önemli bir bölümünde politika ile iç içe yaşamış, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünyayı yeniden şekillendirme çabası içine giren Batılı egemenlerin ideologlarından biri olmuştur (Alican, 2009:192). Tüm insanlığının karşı karşıya kaldığı ekonomik, çevresel ve etik sorunlar dış politikada kısıtlayıcı bir rol oynamaktadır (Özcan, 2012:61), yazar bu farklılıkları toplumların birbirlerinin tarihlerini anlayabildikleri takdirde azaltabileceklerini savunmaktadır.

Uygarlıklar üzerine özellikle Yunan ve Doğu medeniyetleri üzerine çalışmış olan yazar, kendi fikirlerinin, algısının insanlığın ortak tarihinin bir ürünü olduğunu söylemektedir. Ona göre insanın özel hayatı gibi toplumların hayatında yaşanan tecrübelerin de önemi büyüktür. İnsanı içinde yaşadığı zamanda yeterince tanıyıp anlayamayız, onu bu duruma getiren koşulları bilmeliyiz. Aynı şekilde medeniyetleri de anlayabilmek için onların geçmişini bilmeliyiz. İnsanlar birbirlerini öğrenip tanıdıkça birbirlerine yakınlaşır. İnsanın tecrübeleri tek toplum haline gelen insanlığın ortak hazinesine gitmekte ve bunu insanlar birlikte kullanabilmektedir. Tarihçi farklı toplumları birbirlerine anlatıp öğretmek onları yakınlaştıracak kişidir. Bu bakımdan tarihçilik zevkli bir uğraştır.

Toynbee, "tarihe devletten değil de medeniyetten bakmalı; çünkü devletler, medeniyetlerin bağrında yetişip ölen geçici siyasal fenomenlerdir" demektedir (Bilge, 2011:170). Toynbee medeniyetler arasındaki farklardan çok benzerliklerin üzerinde durmuştur. Önceki eserlerinde daha sert bir tutumla ele almış olsa da değişen fikirleri doğrultusunda özellikle medeniyetleri inceleyen daha kapsayıcı eserler vermiştir.

KAYNAKÇA

Alican, M. (2009). "Arnold Toynbee, Tarihçi Açısından Din". Tarih Okulu, Sayı III.

Bayram, F. (2014). "Chatham House'da Tarih Yazmak: Savaş, Ölüm Ve Aşk Girdabında Arnold J. Toynbee". Medeniyet Araştırmaları Dergisi, Cilt/sayı: ½.

Bilge, M. (2011). "Nurettin Topçu ve Medeniyete Milli Bir Alan Açma Çabası Olarak Anadolu Medeniyet Perspektifi". Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13/2.

Gölbaşı, H., Ayhan, D. (2007). "Medeniyetler Çatışması Teorisi Ve Dinler Çatışması "Kendini Gerçekleştiren Kehanet". C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 8, Sayı 1.

Güçlüer, E. (2012). Tarihin Sosyolojik Anlamı. FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi), Güz, sayı: 14.

Kale, N. (1995). "Postmodernizm- Hermeneutik ve Eğitim", Ankara Üniversitesi Dergisi, Cilt 28, Sayı 2.

Keskin, Ö. A. (2014). “Küreselleşen Dünyada Karşılaştırmalı Tarih Eğitimi ve Çalışmalarının Gerekliği”. <http://www.historyeducation.org/assets/10.pdf>. (ET:27.11.2014)

Öz, İ. (2008). “Fukuyama ve Huntington’da İslam”. Atatürk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 12, Sayı 2.

Özcan, A.B. (2012). “21. Yüzyıl Türk Diplomasisi Üzerine Bir Değerlendirme”. Ortadoğu Analiz Dergisi, Cilt: 4 - Sayı: 38.

Savrun, E. (2013). “Arnold J. Toynbee ve Karşılaştırmalı Tarih”, http://www.researchgate.net/publication/235218805_Arnold_J._Toynbee_ve_Karlatrmlal_Tarih_Yntemi. (ET:30.11.2014)

Toynbee, A. (1962). Tarih Üzerine İki Konferans (Özcan Başkan, çev.). İstanbul: Fakülteler Matbaası.

Toynbee, A. (1978). Tarih Bilinci (Murat Belge, çev.). İstanbul: Bateş Yayınları.

Toynbee, A. (2002). Türkiye ve Avrupa (Kasım Yargıcı-Mehmet Ali Yalman, çev.). İstanbul: Örgün Yayınevi.

Toynbee, A. (2004). Uygarlıklar Yargılanıyor (Kasım Yargıcı-Mehmet Ali Yalman, çev.). İstanbul: Örgün Yayınevi.

Zafer Dergisi, Ekim 1996, Sayı 138.